

MÉS ENLLÀ DE FRANKFURT: LES TRADUCCIONS ITALIANES DE LITERATURA CATALANA RECENT

Abans de res hem de precisar que l'oportunitat brindada a la literatura catalana per a l'edició del 2007 de la Buchmesse de Frankfurt, que, com és sabut, té Catalunya com a *Schwerpunkthema*, és, i ho saben perfectament les autoritats catalanes, de cabdal importància amb vista a la difusió internacional de la literatura catalana, i no tan sols de la literatura. Ara potser sigui oportú proposar algunes reflexions des d'un punt de vista no català, però sí interessat en la difusió de la literatura catalana (en el cas concret a Itàlia) mitjançant les traduccions. Arran del debat sobre allò que s'ha de considerar «literatura catalana», s'han desenvolupat al Principat (i a fora també, sobretot dins les comunitats que comparteixen la llengua) opinions i sovint teories al voltant de què hauria hagut de ser la participació d'escriptors a l'esmentada Fira. Aquest tema, que no deixa de ser important a l'hora de prendre decisions polítiques (i culturals a la vegada), és molt menys important vist des de fora. Encara avui la simbologia i l'entelèquia catalanes es diferencien de l'espanyola amb dificultats per part del lector general italià. A part de l'èxit urbanístic i de la projecció internacional de Barcelona, on milers d'italians (sobretot sota dels 40 anys) han escollit viure i viuen, el fet diferencial i els seus signes (la llengua, la literatura i d'altres) a vegades es consideren un destorb. A vegades s'ha parlat a Itàlia (en particular a la regió d'on vinc) del «modello catalano», ho va fer fa uns anys l'actual batlle de Venècia i fins i tot més recentment el president de la regió Vèneto. Tinc la impressió que el coneixement del «modello» esmentat era (i és) molt superficial des d'un punt de vista cultural i que els fets jurídics i polítics s'han superposat a les raons culturals. Amb això vull dir que les especificitats catalanes interessen sovint només instrumentalment els polítics locals italians. Frankfurt ens farà veure la qualitat i la quantitat de la producció literària en català i potser, arran d'això, molts s'aproparan amb curiositat als autors en aquesta llengua. Com ja és sabut, les traduccions de literatura catalana a l'italià (i a d'altres llengües naturalment) han crescut força gràcies a les contribucions de la *Institució de les Lletres Catalanes*, abans, i de l'*Institut Ramon Llull*, ara. Entitat que ha estès notablement l'abast de les subvencions. Només cal mirar

els anys seixanta i setanta en què la presència de la literatura catalana a Itàlia és quasi testimonial (a part dels treballs erudits). Es publica en aquesta època molta poesia catalana, des de l'antologia de Livio Bacchi Wilcock, *Poeti catalani*, a la de Giuseppe Tavani, *Poesia catalana di protesta*, passant per l'*Espru* d'Adele Faccio, que citarem també més endavant, i coses encara més elitistes, com ara les onze poesies en mallorquí (així també a la traducció italiana) de Miquel Bota Totxo que acompanyen una «plaquette» de Vanni Scheiwiller editada per Enzo Fabiani i titulada *Els cavalls d'Aligi Sassu*, amb les pintures del conegut artista italià. Una mena d'*hapax legomenon* és la traducció feta per Giuseppe Cintioli, conegut assessor de la editorial Mondadori, de *La plaça del Diamant* i que l'editorial italiana més important va publicar l'any 1970. Un any abans, el 1969, a la seva *Grammatica della lingua catalana*,¹ Annamaria Gallina deia que «questa letteratura [la catalana] è pressoché sconosciuta in Italia, anche alle persone di buona cultura».² La narrativa es queda fora dels interessos dels traductors potencials. Tant és així que la majoria de les vegades els traductors «acadèmics», majoritàriament filòlegs romànics, han donat a conèixer de manera molt especial la poesia catalana que no pas la narrativa (i no diguem l'assaig), ja a partir de les obres de Venanzio Todesco³ i Eugenio Mele, al començament del segle passat. No hem citat ni citarem totes les coses que van aparèixer aquells anys, només un cop d'ull per entendre la qüestió. Per a tenir més informació sobre el tema es poden veure les actes del I i II congrés de la AISC amb el títol *Il contributo italiano agli studi catalani 1945-1979*.⁴ El fet que hi hagi en proporció més poesia que prosa no té, en principi, gens d'importància. Només té rellevància sobre la difusió perquè sabem que si a Itàlia ja llegim pocs llibres, encara menys llegim poesia, tot i que els italians serien, segons el tòpic, un poble de «navigatori, poeti, etc». Sense citar totes les antologies que es van fer el segle passat (Giardini, Bacchi Wilcock, Sansone, Tavani, etc.), cal esmentar l'especial interès per part de Pier Paolo Pasolini, que va publicar l'any 1947 a la revista *Quaderno Romanzo*⁵ una antologia de poetes catalans (elaborada possiblement per Carles Riba i traduïda per Carles Cardó, segons han estudiat Anna Maria Saludes i Gabriella Gavagnin). Es tracta de treballs diferents amb el comú objectiu de donar testimoni de la qualitat poètica dels autors i també del compromís antifranquista i antifeixista (sobretot a l'antologia pasoliniana i a Tavani). Pel que fa a les traduccions de novel·les, cal esmentar l'activitat de l'editorial Carabba de Lanciano, que va publicar, i anem encara més enrere, a començament del segle passat diferents traduccions del català.

1. Barcelona, Barcino, 1969.

2. *Ibid.*, 6.

3. Encara que V. Todesco va traduir *La parada* de Joaquim Ruyra (Lanciano, Carabba, 1928: XVI-187).

4. Cosenza, Lerici, 1981.

5. Pubblicazioni dell'Academiuta, 3, Casarsa 1947.

Alfredo Giannini va traduir *Solitud* de Víctor Català.⁶ La mateixa editorial va publicar *La Atlàntida* de Jacint Verdaguer, que va tenir l'honor de dues diferents traduccions, la primera de Luigi Suñer (publicada a la revista *Il Fanfulla della Domenica*, i després per l'editor Forzani l'any 1885) i l'altra d'Emanuele Portal publicada precisament per Carabba dins la col·lecció «Scrittori italiani e stranieri». Amb el títol *Farfallino* Dante Zanardelli publicà l'any 1913, per l'editorial Armani e Stein de Roma, la traducció de *La Papallona* de Narcís Oller. En tots aquests casos hi havia una actitud romàntica («I fieri figli della Catalogna [escriu Portal a l'introducció de *La Atlàntida*] di questa perla della nobile Iberia, vorranno, spero, compatire i miei sforzi, e gradire l'omaggio ch'io ho voluto rendere alla loro lingua ed al loro grande poeta»), però amb coneixements filològics en general molt bons. La tasca que es va fer llavors té un valor més que testimonial: «Oggi è tornata ad essere, la catalana [escriu Alfredo Giannini l'any 1918]⁷ una letteratura fiorentina che anche fra noi in Italia, dove pur troppo, per inveterato preconconcetto, finora si è saputo tanto poco delle letterature straniere, dovrebbe avere ammiratori e cultori», quasi un programa de «feina ben feta» que, durant molts anys, dissortadament, no va prosperar. Entre 1920 i 1930 no es van publicar a Itàlia gaires coses traduïdes del català, si es compara amb la vitalitat de la literatura catalana d'aquella dècada.⁸ Segur que la situació política italiana hi té moltes responsabilitats. De fet l'any 1924, Giardini va publicar la traducció de *La Nacionalitat Catalana*⁹ d'Enric Prat de la Riba, obra que l'intel·lectual feixista Franco Ciarlantini va interpretar dins el cànon de la nova etapa autoritària a Itàlia. L'any 1926 (amb una segona edició, l'any següent: tot un èxit) Giuseppe Ravagnani va publicar una *Antologia di novelle catalane* que incloïa Oller i d'altres, entre ells el llavors jove Josep Pla. Està clar que cadascuna de les obres citades i també moltes de les que no citem tenen dret a un estudi més adient que les pugui col·locar exactament dins el context italià de l'època, però la nostra és una petita història sense cap pretensió d'ésser exhaustiva que es fa necessària per comprendre el desenvolupament més recent. Un altre cop durant el feixisme, els catalanòfils italians històrics (o sigui els que abans i després de la Primera Guerra Mundial van fer d'intermediaris entre la cultura catalana i la italiana) van donar a conèixer al-

6. *Solitudine* di Caterina Albert Paradís (Víctor Català), trad. e introd. di Alfredo Giannini, Lanciano, Carabba, 1918.

7. *Ibid.*, II. L'arxiu Giannini ha sigut estudiat per Gabriella Gavagnin dins *Classicisme i Renaixement: una idea d'Itàlia durant el Noucentisme* (vegi's nota 17).

8. *La narrativa degli anni '20 e '30 (e dintorni)*. Atti della giornata catalana, I.U.O., Napoli, 2001 (a cura di Maria Alessandra Giovannini e Natasha Leal Rivas: premissa di Giuseppe Grilli).

9. Vegeu Patrizio RIGOBON, «La traducció italiana de "La nacionalitat catalana" d'Enric Prat de la Riba», dins *Le discours sur la nation en Catalogne aux XIXè et XXè siècles, Actes du Colloque International, Paris, Université de Paris IV-Sorbonne, 19-21 octobre 1995*, Paris, Éditions Hispaniques, 1996: 271-280.

gunes coses en procés d'elaboració a Catalunya. És el cas de l'obra del polifacètic Santiago Rusiñol, possiblement més conegut a Itàlia com a pintor que com a escriptor. Un text teatral va ser traduït i publicat per Gilberto Béccari i Amato Mori, es tracta de la darrera comèdia de l'escriptor i pintor barceloní, *Miss Barceloneta*, que va ser publicada a Florència possiblement a començaments dels anys trenta.¹⁰ S'ha de dir que el teatre català dissortadament mai no ha tingut gaire èxit a Itàlia, des de la traducció feta per Teresa Sormani de Rossi de *La festa del blat* d'Àngel Guimerà a *Després de la pluja* de Sergi Belbel, que va ser presentat primerament a Venècia sota la direcció d'Adriano Iurissevich (i traduït del castellà pel mateix director) i després dins els programes del tercer canal de la Radio Italiana (sota la direcció de Pappi Corsicato), passant per *Antígona* de Salvador Espriu traduïda per Olimpio Musso.¹¹ Com ja hem dit, la poesia té un relleu més important dins el marc de les traduccions. Es van fer reculls monogràfics d'obres poètiques d'importants autors, com ara *Les elegies di Bierville* de Carles Riba amb traducció a càrrec de Giuseppe E. Sansone¹² o bé *Le poesie futuriste di Salvat Papasset*¹³ a càrrec d'Anna Maria Saludes i Amat i, els anys seixanta, *La pelle di toro, libro di Sinera, Le canzoni di Arianna* traduïdes per Adele Faccio i publicades per Guanda l'any 1966. Aquestes dades molt incompletes, a vegades escampades a molts assaigs i articles diferents, a banda de deixar ben clara l'atenció que durant tots aquests anys ha tingut la cultura catalana a Itàlia, representen un testimoni de la necessitat de fer una feina de catalogació més completa i informatitzada que s'hauria de posar a l'abast de tothom en poc temps.¹⁴ Si és veritat que «valutare quali testi non sono tradotti, esaminare cioè l'azione di 'filtro' messa in atto è già una forma di analisi del canone dominante in una determinata cultura, e della sua apertura a recepire le culture altrui»,¹⁵ això ens ajudaria, a part d'emprendre la feina de traducció més conscientment, d'avaluar la diferent estratificació de l'atenció cultural italiana cap a les obres forasteres. I això és interessant tant per a Itàlia com per a d'altres països europeus. És veritat que en aquest sentit hi ha obres impreses que ens ajuden molt. Només vull recordar, entre les darreres publicades, d'Anna Maria Saludes i Amat *Italianística, catalanística: relacions entre ambdues llengües i cultures (1900-2001)*¹⁶ i l'important volum de Gabriella Gavagnin *Classicisme i Renaixement: una idea*

10. *Miss Barcellonetta*, commedia in tre atti di Santiago Rusiñol, traduzione dal catalano di Gilberto Beccari e Amato Mori, Firenze, Nemi, 1933[?].

11. Firenze, Aletheia, 1996.

12. Torino, Einaudi, 1977.

13. Livorno, Belforte, 1990.

14. Com ha fet Ferran Robles i Sabater amb les traduccions del català a l'alemany a la *Bibliografia de la literatura catalana en versió alemanya - narrativa, poesia, teatre*, Aachen, Shaker Verlag, 2005: X-278.

15. R. BERTAZZOLI, *La traduzione: teorie e metodi*, Roma, Carocci, 2006.

16. *Rassegna Iberistica*, 73, novembre 2001: 21-37.

d'Itàlia durant el Noucentisme,¹⁷ que ens permeten tenir una visió biunívoca de les relacions entre Catalunya i Itàlia, no tan sols respecte a les traduccions. Nogensmenys, és necessari un repertori que consideri la qüestió a partir de la Renaixença (i fins i tot abans) dins un marc a la vegada literari i històric, o sigui considerant tot allò que pugui interessar els estudis catalans a Itàlia i amb un buidatge extensiu de les revistes més importants. Estic segur, per exemple, que en una publicació tan important a Itàlia a la seva època com el ja esmentat *Il Fanfulla della Domenica* es podrien trobar notícies i informacions útils a la tasca del catalanòfil. A més recordo que entre les primeres traduccions de poetes catalans a l'italià (a part de l'obra de Cesare Giardini i del citat Pasolini) es troba la tria, reduïda però molt significativa, publicada per Rinaldo Froidi a la revista *La Fiera Letteraria* l'any 1952,¹⁸ que inclou poetes, llavors molt joves, com Joan Perucho, Joan Triadú i Jordi Cots.

Ara, però, en vull centrar sobre l'actualitat per tal d'esbrinar la relació entre la literatura catalana actual en traducció i la difusió del coneixement dels clàssics catalans traduïts que, em sembla encara insuficient o fins i tot molt insuficient. Hi ha moltes obres contemporànies que, si bé traduïdes, no tenen amb la memòria del lector italià la més mínima relació. Com van afirmar Lotman i Uspenskij fa més de trenta anys, «Solo ciò che è stato tradotto in un sistema di segni può diventare patrimonio della memoria»,¹⁹ i en aquest sentit la lectura de molta literatura catalana contemporània necessita una memòria de signes traduïts que el lector italià encara no té al seu abast. De passada dic que moltes vegades també al lector català d'avui li falta un coneixement dels seus propis clàssics que compliquen o obstaculitzen la comprensió de molts textos, però el lector d'una altra llengua necessita un pas més que depèn de l'existència o no de l'obra dins el món literari de la seva llengua. L'any 1995 vaig traduir una novel·la de Joan Perucho força coneguda, el *Llibre de cavalleries*.²⁰ Es tracta d'una obra que es basa essencialment en l'altra literatura, sobretot la catalana de l'Edat Mitjana. O sigui molts dels textos clàssics i fundacionals d'aquesta llengua: les cròniques (sobretot la de Ramon Muntaner) i l'obra de Ramon Llull. De l'una i de l'altra el lector italià no pot tenir una memòria diguem-ne immediata. De fet hi ha una traducció molt parcial de les cròniques feta al segle XIX per Filippo Moisè, que s'ha tornat a publicar l'any 1984 amb una introducció de Leonardo Sciascia,²¹ i velles traduccions de Ramon Llull (a part d'algunes obres més recents a càrrec de Giovanni Allegra, Anna Maria Salu-

17. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2005.

18. Diumenge, 2 novembre 1952, VI, 44: 5-6.

19. J. Lotman, Uspenskij, *Tipologia della cultura* (ed. orig. 1970), Milano, Bompiani 1987 (cit. per R. Bertazzoli), *op. cit.*, 79.

20. *Il libro dei cavalieri*, Roma, Biblioteca del Vascello, 1995 (Roma, Robin, 2001).

21. Palermo, Sellerio, 1984. S'ha d'afegir també una altra traducció, encara més parcial, de la crònica de Muntaner feta per Giardini i publicada per Feltrinelli l'any 1958 (*La spedizione dei catalani in Oriente*).

des, Adelaide Baracco, Loretta Frattale i Marta Romano). Sobretot encara falta una traducció del *Llibre de meravelles* i del *Blanquerna* (només en coneixem una petita part coneguda com *Llibre d'amic i amat*, aquesta sí amb diverses traduccions). De tota manera Llull encara aconsegueix ser un clàssic reconegut (però potser no prou) per les persones cultivades, sobretot dins el món filosòfic, molt menys des d'un punt de vista literari. Així, doncs, la referència que en fa Perucho, «posseïa la divina follia de la paraula de Déu, i els seus ulls i les seves orelles anaven recollint ecos més enllà d'Armènia»,²² pot quedar ben traduït a l'italià però sense copsar totes les significacions dins la novella esmentada. I encara Llull té moltes traduccions a l'italià comparat amb els altres clàssics de l'Edat Mitjana. Estic pensant en l'obra d'un altre franciscà, el gironí Francesc Eiximenis, autor d'uns treballs molt importants per a entendre la cultura material i espiritual al segle XIV, al qual també alludeix Perucho (i potser alludeix a Jaume Roig i al seu *Espill*), en aquest cas no té importància saber els noms dels «alludits» perquè tant *Lo llibre de les dones* eiximenià com l'obra satírica de Roig no tenen traducció completa, ni de bon tros. Sí que tenim en italià algunes obres de Francesc Eiximenis i molt parcialment *Lo llibre de les dones* (*El Regiment de la cosa pública*, *La doctrina compendiosa* i d'altres, fins al més recent *Il libro degli angeli*),²³ però les respectives traduccions no reuneixen els requisits adients de fidelitat i precisió filològica. Pel que fa a l'Edat Mitjana, o bé humanística, s'han publicat recentment (o fa pocs anys) les traduccions d'Ausiàs March a càrrec de Costanzo di Girolamo, l'edició italiana de Jordi de Sant Jordi de Donatella Siviero (que també ha traduït literatura contemporània), *La faula* de Guillem de Torroella per part d'Anna Maria Compagna²⁴ i finalment una traducció feta per Giorgio Faggìn, professor de literatura neerlandesa, de *Lo somni* de Bernat Metge.²⁵ En principi podria semblar un paisatge força reconfortant, però si considerem les obres que falten, a part de les ja esmentades, es pot ben matisar la feina que queda per fer: només hi ha la traducció del segle XVI del *Tirant lo Blanc* feta per Lelio di Manfredi i «con accurata diligentia castigat[a]», no existeix cap traducció d'una obra tan important com *Curial e Güelfa*. Obres de Metge com l'*Apologia* i el *Libre de Fortuna i Prudència*, i els textos d'Antoni Canals, només per citar els noms més importants, són patrimoni únicament dels especialistes.

22. *Llibre de cavalleries* (1957), Barcelona, Edicions 62, 1985: 102.

23. Totes aquestes obres i d'altres han sigut traduïdes per G. Zanoletti. Una ressenya d'aquestes traduccions amb més detalls es pot llegir a *Rassegna Iberistica*, núm. 31, maig 1988, 68-72. Hi ha antologies generals que també inclouen una tria d'Eiximenis. Vegeu les traduccions d'Enzo Navarra publicades a l'*Antologia del pensiero filosofico* de l'editorial Marzorati. Però es tracta de molt poques pàgines.

24. Guillem de TORROELLA, *La favola*, ed. A. M. Compagna, Roma, Carocci, 2004 («Biblioteca medievale», 94).

25. Bernat METGE, *Il sogno*, a cura de L. Badia, trad. di G. Faggìn, Alessandria, Edizioni dell'Orso, 2004.

Si passem a l'època contemporània, incloent-hi la literatura del segle passat, podem veure que, en una situació general que els últims anys, gràcies també als citats ajuts oficials catalans, ha millorat moltíssim, hi ha desequilibris molt significatius dins la lògica que hem esmentat sobre allò que una determinada cultura no ha traduït. En aquest cas la gran assignatura pendent és l'obra de Josep Pla. Va començar Ravegnani molt aviat amb la seva antologia, d'altres escrits, els va publicar més recentement Antoni Arca, però dels més de 40 toms de l'obra completa, no arribaríem a omplir en italià ni mig volum de l'obra completa. Llibres tan considerables com ara *El Quadern gris*, que ja tenen traducció a d'altres idiomes, falten totalment al panorama literari de la península italiana. Una part d'aquesta obra fins i tot podria tenir interès per a historiadors i lletraferits especialitzats en coses italianes perquè dins l'obra de Pla hi ha una significativa aportació testimonial de l'època viscuda a Itàlia, a partir de la «marcia» sobre Roma fins als molts encontres amb personalitats del món cultural italià, com Croce i Pirandello, entre d'altres. Però la part de l'obra completa que fa referència a Itàlia, sobretot *Les escales de Llevant i Itàlia i el Mediterrani*, resulten en màxima part ignorades pel públic italià. I passant a la poesia, podem afirmar tranquil·lament que, a part de molt pocs poemes publicats dins les antologies, no hi ha cap recull o obra sencera del gran poeta i escriptor barceloní Joan Maragall, només seleccions. S'ha de destacar la traducció del *Cant espiritual* feta pel premi Nobel Eugenio Montale i publicada al seu *Quaderno di traduzioni*.²⁶ Sembla que la cultura catalana no hagi pogut sortir, a Itàlia, durant molts anys de la situació de l'antologia o bé del recull, de la tria. Fer-se càrrec d'una antologia és naturalment una feina important, però el coneixement sencer d'una obra, d'un autor, és una altra cosa i pertany a un nivell més madur del coneixement. Hi ha una hermenèutica de la traducció (discutible moltes vegades), com explica perfectament Umberto Eco,²⁷ i una hermenèutica de la selecció, encara més subjectiva, més personal, bé que, a vegades, important reflex d'una època i d'una sensibilitat. No cal subratllar que amb les antologies italianes d'autors catalans tenim un filtratge per partida doble. Aquesta situació ha experimentat canvis notables els últims anys. Només cal consultar l'arxiu TRAC²⁸ per veure com sovintegen cada vegada més obres individuals senceres i diferents obres del mateix autor. En aquest sentit Mercè Rodoreda i Quim Monzó es troben entre els autors amb més traduccions, encara que, en el cas de Monzó, hi ha una obra que de fet l'editorial Einaudi encara no ha publicat, em refereixo a *El millor dels mons*, que des de l'any 2004 és virtualment a les llibreries (o sigui existeix als catàlegs informatitzats) però que no s'hi troba realment ni s'hi ha trobat mai, tot i que consta al TRAC. Que-

26. Milano, Mondadori, 1975: 66-69.

27. *Dire quasi la stessa cosa. Esperienze di traduzione*, Milà, Bompiani, 2003: 225 i ss.

28. Vegeu la web <<http://www.llull.cat/llull/biblioteca/trac.jsp>> consultada el 14 d'agost de 2006.

den naturalment les nombroses traduccions (ben fetes) publicades per la milanesa Marcos y Marcos. Entre 2005 i 2006, o sigui ara, moltes editorials italianes, en alguns casos amb suggerències que vénen o bé de traductors i/o coneixedors apassionats de la literatura catalana o bé de les agències literaries, han publicat moltes obres, sobretot entre els escriptors més recents.²⁹ Així, a banda de l'èxit internacional de la *Pell freda* d'Albert Sánchez Piñol, publicat a Itàlia per Feltrinelli,³⁰ i del recull de contes (o potser novel·la?) *Animals tristos* de Jordi Puntí, ambdós traduïts per un servidor, hi ha tota una sèrie d'obres obres que correspon a diferents projectes editorials. En aquest context cal destacar la important tasca duta a terme per Francesco Ardolino, que ha treballat molts i diferents autors catalans. A l'estudiós italià, afincat a Barcelona, es deuen les traduccions (i només citem les més recents) d'obres de Carme Riera (*Dins el darrer blau*³¹ i *Cap al cel obert*),³² Baltasar Porcel (*Ulisses a alta mar*),³³ Jaume Cabré (*Senyoria*),³⁴ Sebastià Alzamora (*La pell i la princesa*)³⁵ i Susanna Rafart (*Pou de glaç*),³⁶ a part de la feina d'antòleg amb una selecció que ha esdevingut un cas literari i periodístic, tot remouent les aigües de la poesia contemporània a Catalunya, em refereixo a l'antologia *Imparables*, feta en col·laboració amb Sam Abrams i publicada per Proa l'any 2004, que conté noms importants dins la més recent creació poètica en català.³⁷ Molts dels «imparables», juntament amb d'altres poetes en llengua catalana en actiu al Principat i a la Comunitat Valenciana, han viatjat a Messina el mes de maig de 2006, convidats per Donatella Siviero, per presentar i llegir els seus propis versos. A Bolonya, organitzada per Empar Devís, es va fer el passat mes l'abril una lectura i una presentació de poetes en llengua catalana. Mariona Carreras i Giovanni Nadiani han publicat per a l'editorial Mobydick de Faenza una selecció de l'obra poètica del conegut escriptor barceloní David Castillo.³⁸ La tradició italiana d'atenció al fet poètic català no significa que s'hagi ignorat el teatre: s'han publicat traduccions d'obres com ara *Desig*³⁹ de Josep Maria Benet i Jornet, *L'afer* de Lluïsa Cunillé i *La confessió o l'esca del pecat* de Josep Palau i Fabre. Per conclou-

29. Encara que segueix la fortuna editorial de Mercè Rodoreda, com es pot veure de la traducció feta per Brunella Servidei de *La mort i la primavera* (Palerm, Sellerio, 2005).

30. L'editorial Litteralia de Potenza ja havia publicat l'any 2000 una traducció d'un conte d'Albert Sánchez Piñol juntament amb un de Marcello Fois. El llibre es deia *Compagnie difficili*.

31. *Dove finisce il blu*, Roma, Fazi, 1997.

32. *Verso il cielo aperto*, Roma, Fazi, 2002.

33. *Ulisse in alto mare*, Viareggio-Lucca, Baroni, 2000.

34. *Sua signoria*, Roma, Gaffi Editore, 2006: 459 [Postfazione di Simona Serro].

35. *La pelle e la principessa*, Milà, Marcos y Marcos, 2006.

36. *Pozzo di neve*, Milà, Crocetti, 2005.

37. A part la ja esmentada Susanna Rafart, que obre la tria, hi ha L. Calvo, I. Martínez Marzo, J. E. Adell, M. J. Escrivà, M. Forcano, S. Alzamora, T. Martínez Inglés i H. Bofill.

38. *Un presente abbandonato. Poesie in catalano 1981-2005*, a cura de G. Nadiani i M. Carreras i Goicoechea, Faenza, Mobydick, 2006.

39. *Desiderio*, testo catalano a fronte, traduzione di Mari Carmen Llerena, Firenze, Alinea Editrice, 2004.

re només recordarem que acaben de sortir a les llibreries italianes dues novel·les catalanes. La traducció de *Gràcia*⁴⁰ de Rafael Vallbona (feta per Rolando del Guerra i Genoveva Gómez i González) i la versió de *La ciutat invisible*⁴¹ d'Emili Rosales, traduïda per Glauco Felici. Aquestes darreres fins i tot sense ajuda institucional, i això en principi ens fa pensar que els projectes editorials de traducció a l'italià d'obres en català havien assolit una viabilitat econòmica. Ja sabem que el que acabem de dir és molt optimista i potser poc realista, però, precisament de cara a Frankfurt, ens fa pensar que la situació ja ha començat a canviar. Èxits internacionals de novel·les centrades a Barcelona (estic pensant en *La sombra del viento* de Carlos Ruiz Zafón) i programes de televisió emesos a Itàlia des de la ciutat comtal poden tenir i tenen influència a l'hora de dirigir les polítiques empresarials dels editors. Amb aquesta tendència de creixement que ens sembla molt positiva, Frankfurt pot afegir l'interès per la cultura catalana en la seva complexitat i història i per això ens hauria de donar l'oportunitat d'omplir els molts buits i les incongruències que acabo de subratllar per tal que sigui possible per al lector italià conèixer les millors veus catalanes, no tan sols dins la ficció literària sinó també dins l'assaig, gènere que de fet queda ignorat a la península italiana. Està claríssim que no es pot planificar una acció sistemàtica, cadascú (cada traductor i catalanòfil) té llibertat total i la pròpia idiosincràsia, però el coneixement exacte des d'una perspectiva històrica de la situació real ens permet veure millor i emprendre, amb noves passions i noves raons, tasques concretes que donin un arrelament més profund i un eixamplament de la presència de la cultura catalana dins la italiana. Un petit maó, però com tots els maons d'una casa, imprescindible. Encara més imprescindible si aquesta casa contribueix a formar una idea d'Europa.

PATRIZIO RIGOBON
Università Ca' Foscari (Venècia)

40. *Gràcia. L'anima di Barcellona*, Trezzano sul Naviglio, FBE Edizioni.

41. *La città invisibile*, Vicenza, Neri Pozza, 2006.

